

Jan Mårtenson

Tsaren

WAHLSTRÖM & WIDSTRAND

Varje eventuell likhet med levande eller döda personer (förutom Johan Kristian Homan och Cléo de Merode) liksom med återgivna händelser är oavsiktliga tillfälligheter.

Wahlström & Widstrand
www.wwd.se

Copyright © Jan Mårtenson 2023
Omslag Anders Timrén
Tryck ScandBook, EU 2023
ISBN 978-91-46-24108-9

Ett tack till min gamle vän,
antikhandlaren Johan Kristian Homan, som jag
försatt i så många brydsamma situationer.

Kapitel 1

Det hade jag ingen aning om, tänkte jag där jag satt på den långa bryggan med mina bara fötter i Båvens svala vatten. På betryggande avstånd, från långt borta, anades ett svagt åskmuller.

Jag hade just läst om invasiva arter i tidningen som jag tagit med mig tillsammans med ett stort glas kall svartvinbärssaft och en förmodligen hälsofarlig vetebulle, ströslad med vitt pärlsocker. Men har man semester så har man.

Texten upplyste mig om att det gällde växter och djur som spritt sig till nya miljöer, ofta genom människans försorg. Där bredde de snabbt ut sig och hotade den ursprungliga floran och faunan, ibland med gigantiska ekologiska konsekvenser. Som ett exempel redovisades den bruna trädormen som hamnat på ön Guam i Stilla havet där den utplånat större delen av den inhemska faunan.

Ett annat drastiskt exempel var den giftiga agapaddan, som hämtats till Australien för att få bort skalbaggar i sockerrörsodlingar, men som snabbt utökade sin meny för att bli ett stort ekologiskt problem. Man hade beräknat den globala kostnaden för de invasiva groddjuren och kräddjuren till 175 miljarder kronor mellan 1986 och 2020. Och det ansågs i underkant. Jag läste också att EU hade utökade sin lista på invasiva arter med 22 nya. I Sverige kan vi tydligen delta med exempelvis parkslide och mårhund liksom med de färgsprakande lupinerna som också finns med på ett hörn.

Mina studier avbröts plötsligt av en gräsand som snattrade flög upp ur den höga vassruggen vid sidan av bryggan och ett avlägset minne kopplade in. Kaniner och Australien. Någonstans hade jag läst om problemet som uppstått när engelsmännen på 1700-talet tagit med kaniner som blev populära köttdjur. Haken var bara att de rymde ur sina burar och gav sig ut på grönbete, inte minst på fårens revir. Stammen beräknas i dag uppgå till bortemot 200 miljoner och de åstadkommer stora skador på gröda och natur.

Deprimerande läsning alltså. Människans klåfingrighet och beskäftiga ingrepp i naturen fick följder som ingen räknat med och jag fick en närmast surrealistisk association till språket. Där fanns också ord och begrepp som bredde ut sig och några citat dök upp. ”Vart är du egentligen”, liksom ”liksom” och ”det hära och det dära”. Andra fanns också liksom nödvändigheten av att hålla tungan rätt i mun när man rörde sig i det snåriga pk-landskapet så att man undvek att ”kränka” någon intressegrupp som kunde ta åt sig. Och jag tänkte på Fritiof Nilsson Piraten, författaren som en gång skrev att ”skriver man om en synål, är det alltid någon enögd jävel som tar åt sig”.

Jag avslutade min frugala måltid, drack ur det som fanns kvar i det höga saftglaset och bläddrade igenom familjesidorna. Och jag hade tur. Inga avlidna ur vänkretsen figurerade, men jag slogs av frånvaron av kors bland begravningsannonserna. De hade fått ge vika för en varierad blandning av hundar, bilar, blommor, segelbåtar och annat, men det var väl ett tecken på den sekulariserade tidsandan.

Och jag tänkte på förskjutningen i innehållet. Förr fanns annonser om förlovningar och bröllop liksom info om jämna födelsedagar. Då kunde man verkligen tala om familjebilaga.

Jag hade alltså semester och hade dessutom fått en ny befattning, husvakt på Björkesta, Francines föräldrahem. Föräldrarna, Archibald och Claudette, hade rest till goda vänner på Sicilien och Francine, min ”unga hustru” som jag kallar henne, hade tillfälligt lämnat mig för en konferens i London. Hon är ju chef för Säpo:s personskydd och konferensen rörde terrorism.

Så jag var herre på täppan, eller – för att vara korrekt – herre på den gamla 1700-talsherrgården i den stora parken bakom mig där jag satt på bryggan. Ansvarade för ett stort hus, tyngt av månghundraårig historia och fyllt av läckerheter för en gammal antikhandlare som jag.

Ansvarer vilade tungt på mina axlar. Huset fick inte brinna upp och tjuvar skulle hålla sig borta om natten när jag sov i mitt rum på vindsvåningen, för att bara ge några exempel på vad som kunde drabba mig. Visserligen hade jag tagit med mig Cléo som höll mig sällskap på bryggan, min siamesiska väninna alltså. Men mycket till vakthund var hon ju inte, katt som hon är.

I och för sig kunde jag inte klaga. Claudette, min svärmor, hade sett till att frysen var fulltankad med färdiglagade portioner. Kaffe, bröd, pålägg och smör liksom andra av livets nödtröft fanns i kylskåp och skafferi så jag behövde inte köra ner till den lokala Icaaffären som låg någon halvmil bort. Och den omtänksamme Archibald hade ställt fram en blåskimrande flaska Bombay Sapphire i biblioteket. Självt hade jag bidragit med fem stora grapefrukter från Sydafrika så frukosten var räddad för ett tag framöver, men det är ju aldrig någon höjdare att sitta ensam om kvällarna med en avslagen gin och tonic framför tv:ns blandade konfekt. Inte för att jag dricker varje kväll, men de tjugo stora tysta rummen och gemaken bidrar till frestelsen.

Tillbaka i köket plockade jag fram ett litet paket med texten "älgkalops" ur frysens arktiska kyla. Av textens datum framgick att det kom från förra höstens jakt och att Archibald förmodligen varit skytten.

Det hade redan börjat skymma, vi var ju i början av augusti, när vi lämnat bryggan. Det skulle börja regna och luften kändes åsktungt kvav. Hotfullt mörkblå moln höjde sig över horisonten.

Claudette hade verkligen överträffat sig själv, tänkte jag när jag sköljde av tallriken efter min ensamma middag som fått sällskap med en skvätt rödvin ur boxen i skafferiet. Jag skulle ju känna mig som hemma, och Cléo verkade instämma. Hon hade fått sin del av kalopsen.

Så lämnade vi köket och drog oss tillbaka till det stora biblioteket, mitt favoritrum på Björkesta. Höga fönster vette ut mot parken där glimtar av Båven skymtade fram mellan de åldriga, elefantgrå stammarna.

Höga, väggfasta bokhyllor där äldre litteratur blandades med senare. Titlar i falnande guldtryck på de gamla skinnbandens ryggar skimrade svagt med budskap från nästan glömda århundraden.

En stor afghanmatta gav värme och hemtrevnad åt rummet där jag satt nergrottad i en av de höga fåtöljerna, de enda möblerna i rummet som inte var antika. Tidigare möbelstilar hade fått ge vika för modern bekvämlighet. Och Archibald hade utökat sin gästfrihet med att ställa fram sin humidor på ett litet bord bredvid fåtöljen. Där skyddades hans cigarrer från att torka.

Och jag föll för frestelsen, öppnade locket och valde en Cohiba ur sortimentet. Den kubanska cigarren som var Castros favorit innan han slutade röka. Han gav dem som present till gästande dignitärer och det sägs att president Kennedy beställde ett stort parti innan han deklarerade embargot för handeln med Kuba.

Normalt röker jag inte, men det kan hända någon gång vid festliga tillfällen. Dock inga halsbloss. Och av hänsyn till Francine röker jag numera aldrig inomhus hemma på Köpmantorget 10. Där är jag hänvisad till balkongen, så vintrarna blir ganska rökfria. Fast i kväll var det fritt fram, ensam som jag var.

Jag puffade på min cigarr, följde den blågrå rökslingan på dess vindlande väg mot taket. Njöt av doften och aromen. En rofylld, sensuell njutning. Ungefär som att sippa på ett glas fin konjak.

Jag lät tankarna komma och gå som de ville, behagligt avslappnad som i ett slags cigarrmeditation.

På avstånd hördes ett dovt muller som tilltog. Åskan jag hört nere vid bryggan hade bestämt sig och kommit närmare Björkesta. Ett kraftigt regn smattrade mot fönstren och bländvita blixtar lyste knivskarpt upp parkens trädstammar för att följas av potenta breddidor från det himmelska artilleriet rakt över hustaket.

Jag tänkte på den gången jag besökt teatern ute på Drottningholm och vi hade förevisats maskineriet bakom kulisserna. Vindmaskinen som blåste och ven. Och åskmaskinen. Stora stenar i en plåt-cylinder som vevades runt och åstadkom ett åskliknande muller. Fast nu var det allvar.

Plötsligt började ljuset från den lilla bordslampan blinka efter ännu en åskkräll och jag kände min plikt, gick fram till tv:n och drog ur sladden. Better safe than sorry, tänkte jag och vi gjorde kväll, Cléo och jag.

Vi installerade oss i den breda sängen på mitt vindsrum. Cléo intog sin vanda plats vid sängens fotända och jag kopplade av med en av mina favoriter, författaren och DN-journalisten Jan Olof Olsson, signaturen Jolo. En klassiker som förtjänar att ihågkommas.

Turligt nog hade jag hittat en av hans böcker, kvarglömd på en hylla i sovrummet, och jag dök ner i hans egensinniga värld av excentriska och udda människor, platser och situationer där han, fylld av nostalgi och insikt, grävde fram det stora ur det skenbart lilla. Fick fram glänsande guldkorn ur vardagens triviala, grå verklighet.

Åskan fortsatte sin framfart, men verkade vara längre bort nu och till slut somnade jag, boken gled ur händerna. Men plötsligt vaknade jag. Var åskan tillbaka? Ett dovt avlägset ljud.

Jag såg på klockan. Halv två. Stod någon och bultade på porten till Björkesta? Skulle jag hämta Archibalds älgstudsare? Jag slog bort tanken. Det kunde knappast vara en tjuv eller mördare. De hade ingen anledning att annonsera sin ankomst.

Var det någon som fått fel på bilen? En olyckshändelse, någon som desperat behövde en telefon? Fast alla hade väl mobiler?

Jag tog trappan ner till hallen. Bultandet fortsatte, kraftigare nu. Jag gick fram till den stora dörren, öppnade den på glänt. En man stod därute, genomblöt av regnet. En mörk, hotfull gestalt.

Kapitel 2

– Min pappa sågs som familjens svarta får, sa han lågt och såg på mig där vi satt vid köksbordet.

Jag hade gett honom en whisky, kokat hett te och tagit fram lite torra kläder.

Det var mitt i natten och situationen var minst sagt bisarr. Fick jag tro på vad han berättat var han alltså Francines kusin och Archibalds brorson, och nu hade han tydligen fått soppatorsk uppe vid vägen.

– När farfar dog blev det bråk i familjen, arvskiftet alltså. Det var ju mycket pengar och pappa ansåg sig lurad. Det var tydligen förutbestämt att Archibald skulle ta över Björkesta och pappa fick nöja sig med vad som blev kvar.

– Det finns väl regler för sånt, sa jag. Laglott och arvslott och allt vad det heter.

– Jag har inte velat gräva i det här och pappa är död sen flera år, men tydligen hade han fått förskott på arvet. Han spekulerade i fastigheter och det blev inte så lyckat, pengarna försvann lika snabbt som dom kom in. Att han drack hjälpte inte till.

Han tystnade, hällde upp mer te ur den stora, vita kannan.

– Misslyckad slarver i familjens ögon, fortsatte han, medan Archibald var skötsam. Jägmästare och reservofficer, stabil, hade praktiserat på gården. Kunde den utan och innan. Den har funnits i släkten sen sjuttonhundratalet och i vår familj är

kontinuitet och tradition viktigt. Björkesta hade ju varit ett fideikommiss under flera hundra år. Från far till son.

Nu lät han bitter. Hade han kommit tillbaka för att få sin rättmätiga bit av kakan? tänkte jag och såg på honom. Orakad, hålögd och trött.

Torsten, presenterade han sig som ute i hallen. Torsten Silfverstierna, om han nu var den han sa att han var. För allt jag visste kunde han vara någon sorts solochvårare som ville skaffa sig snabba pengar. Köra med lite utpressning. Hans pappa hade blåsts på sitt arv och nu skulle familjen förhoppningsvis betala för att rädda sitt anseende och goda rykte från process och publicitet.

Bröderna hade tydligen inte haft kontakt på många år och Torsten hade kanske aldrig ställts inför resten av släkten, så ingen kunde identifiera honom.

Så slog jag bort mina vildvuxna teorier, jag hade väl sett för många dåliga deckare. Nu skulle jag se till att han fick någonstans att sova. Det var sent och han verkade uttröttad, gått från landsvägen ner till Björkesta. Vi fick fortsätta i morgon.

– Men det är inte det värsta, avbröt han mina tankar. Dom är efter mig. Dödshot. Så tystnade han.

Är det möjligt, tänkte jag. Här sitter jag alltså vid köksbordet på Björkesta, mitt i natten, och talar med en förvirrad person som säger att han lever under dödshot. Var han riktigt i balans?

– Det låter dramatiskt, sa jag lugnt för att inte hetsa upp honom.

– Dramatiskt? Han skrattade, ett glädjelöst skratt. Det är det minsta man kan säga. Men polisen är efter mig och maffian hotar mig om jag inte levererar.

Jag blev mer och mer övertygad. Torsten var uppenbarligen inte riktigt klok. Men det var kanske lika bra att låta honom hållas, att han fick prata av sig.

– Jag förstår om du undrar, fortsatte han, men för att göra

en lång historia kort så träffade jag en tjej i New York på en businessresa. Cecilia. Hon var jättesnygg. Vi möttes på en bar i Soho, och vi fick ihop det, som man sa förr. Jag blev kär helt enkelt.

Ett snabbt leende.

– Hon var svenska och hennes mamma fyllde jämna år, men hon hade inte tillfälle att resa hem och gratta. Kunde jag ta med en bok till mamman när jag reste tillbaka? Posten litade hon inte på. Och det gjorde jag naturligtvis, dum som jag är. Nu lät han ironisk.

– Jag förstår, sa jag neutralt, men det gjorde jag inte, inte riktigt. Ljög han för mig och i så fall varför? Och svaret kom.

– När jag kom tillbaka till Stockholm gick jag via kontoret, ställde ifrån mig attachéväska med affärshandlingar och mammans bok innan jag åkte hem. Det var ingen brådska med pappren och boken. Det kunde jag fixa nästa dag och jag var trött efter resan som dragit ut på tiden. Så jag slutade dagen med en rejäl whisky, en uppvärmd djupfryst fiskform och några sömntabletter.

Torsten tystnade, sträckte sig på nytt efter tekannan

Jag undrade varför han var så utförlig. Hans matvanor intresserade mig inte. Ville han skjuta upp det han skulle avslöja?

– Sent på kvällen väcktes jag av ilska signaler på dörrklockan. Sömntung gick jag ut och öppnade. Utanför stod två män. En lång och smal, en liten och tjock. Helan och Halvan, typ. När jag frågade vad dom ville, sa den långa att han kommit för att hämta sin systems bok som jag fått med mig från New York. Den skulle bli en överraskning och han ville gärna lämna över den själv. Jag förstod att det var nånting skumt på gång. Cecilia hade aldrig talat om en morbror. Jag skulle ringa mamman som fick hämta boken hos mig. ”Jag har den inte här”, sa jag. ”Den ligger kvar i väskan på kontoret. Jag är ju inte hemma på dagarna.”

”Då kommer vi i morgon och hämtar den. Vi vet var du jobbar.” Och så gick de.

– Det verkar som om du har klantat dig rejält, sa jag. Ett gammalt trick. Du blev knarksmugglare, kurir. Hade du åkt dit skulle Cecilia ha varit totalt försvunnen, existerat bara som en lögn i förhörsprotokollen. Du skulle ha åkt in på ett par år och varit körd på arbetsmarknaden.

– Jag vet, sa han dystert. Men jag litade på Cecilia, gillade henne och trodde att vi var på samma våglängd. Vi skulle ses nästa gång hon kom till Stockholm. Men i helvete heller. Jag gick på världens blåsning. Och det är därför jag är här.

– Ärligt talat förstår jag ingenting, sa jag. Vad har Cecilias mammas födelsedagspresent med Björkesta att göra? Varför är du här?

– För att rädda livet. Här kommer dom aldrig att hitta mig.